

KREATIV FIKRLASH VA O'QUVCHILARNING INTELLEKTUAL RIVOJLANISHI

Normurodova Matluba Johongirovna

Qashqadaryo viloyati Shahrisabz tuman 31- maktab psixologi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada kreativ fikrlashning mazmun-mohiyati, o'quvchilarning intellektual rivojlanishidagi o'rni hamda kreativ qobiliyatlarni shakllantirishning psixologik-pedagogik asoslari yoritilgan. Shuningdek, ta'lim jarayonida ijodiy fikrlashni rivojlantirishning samarali usullari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: kreativ fikrlash, intellektual rivojlanish, ijodkorlik, tafakkur, innovatsion yondashuv, o'quvchi shaxsi, qobiliyat, ta'lim, motivatsiya, muammoli vaziyat.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri mustaqil fikrlaydigan, yangicha g'oyalar yarata oladigan va muammolarga ijodiy yechim topa oladigan yoshlarni tarbiyalashdan iborat. Shu bois kreativ fikrlashni rivojlantirish masalasi zamonaviy ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Kreativ fikrlash — bu insonning mavjud bilim va tajribalar asosida yangi g'oyalar yaratishi, masalalarga noodatiy yondashishi va original yechimlar topish qobiliyatidir. Kreativlik nafaqat ijodiy faoliyatda, balki kundalik hayotda va kasbiy faoliyatda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

O'quvchilarning intellektual rivojlanishi tafakkur, xotira, diqqat, tasavvur va nutq kabi psixik jarayonlarning takomillashuvi bilan bog'liq. Kreativ fikrlash ushbu jarayonlarning samarali rivojlanishiga xizmat qiladi va o'quvchilarning bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishiga yordam beradi. Jean Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasiga ko'ra, bolaning tafakkuri yoshga mos ravishda bosqichma-bosqich rivojlanadi. Kreativ topshiriqlar esa ushbu rivojlanishni jadallashtirib, o'quvchilarning fikrlash doirasini kengaytiradi.

Ta'lim jarayonida muammoli vaziyatlar yaratish, loyiha ishlari, munozaralar va interfaol metodlardan foydalanish kreativ fikrlashni rivojlantirishning samarali vositalari hisoblanadi. Bunday faoliyatlar o'quvchilarning mustaqil qaror qabul qilish va tahliliy fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Lev Vygotskyning nazariyasida ta'lim va rivojlanish o'zaro bog'liq jarayonlar sifatida qaraladi. Unga ko'ra, o'quvchining imkoniyatlarini rivojlantirish uchun ijodiy va hamkorlikka asoslangan ta'lim muhitini yaratish zarur. Kreativ fikrlash o'quvchilarda tashabbuskorlik, o'ziga ishonch va yangilikka intilish kabi sifatlarni ham rivojlantiradi. Bunday o'quvchilar murakkab vaziyatlarda moslashuvchan fikrlay oladilar va turli muammolarga samarali yechim topishga intiladilar.

Ota-onalar va pedagoglarning qo'llab-quvvatlashi ham kreativlikni rivojlantirishda muhim omildir. O'quvchilarning erkin fikr bildirishiga imkon yaratish, ularning yangi g'oyalarini rag'batlantirish va xatolardan qo'rqqanlikka o'rgatish kreativ rivojlanishga xizmat qiladi. Kreativ fikrlash — bu o'quvchining mavjud bilim, tajriba va tasavvurlari asosida yangi, original hamda samarali g'oyalarni yaratish qobiliyatidir. U shaxsning intellektual salohiyati, muammoli vaziyatlarga yondashuvi va hayotiy qarorlar qabul qilish jarayonida muhim o'rin tutadi. O'quvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirish ta'lim jarayonining sifatini oshirish bilan birga, ularning mustaqil fikrlovchi va tashabbuskor shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. Kreativ fikrlashning shakllanishi bir qator psixologik omillar bilan chambarchas bog'liq. Eng avvalo, ichki motivatsiya muhim ahamiyatga ega. O'quvchi o'qishga, yangi bilimlarni egallashga va ijodiy izlanishga ichki qiziqish bilan yondashsa, uning ijodiy salohiyati tez rivojlanadi. Tashqi majburlash emas, balki qiziqish va ehtiyoj asosida harakat qilish kreativ fikrlashni faollashtiradi. Shuningdek, emotsional barqarorlik ham ijodkorlikning muhim shartlaridan biridir. O'quvchi o'z fikrini erkin ifoda eta oladigan, xatolardan qo'rqqanmaydigan va tanqidiy fikrlashga ruxsat beriladigan muhitda ijodiy fikrlashga ko'proq moyil bo'ladi. Aksincha, qo'rquv, tanqid va bosim mavjud bo'lgan muhitda bola o'z fikrini yashirishga yoki tayyor javoblarni takrorlashga odatlanadi, bu esa kreativlikni susaytiradi. Kognitiv jarayonlar, ya'ni diqqat, xotira, tasavvur va tafakkur ham kreativ fikrlash rivojida muhim rol o'ynaydi.

O'quvchining tasavvur qilish qobiliyati qanchalik keng bo'lsa, u shunchalik yangi g'oyalarni yaratishga qodir bo'ladi. Shu sababli dars jarayonida muammoli vaziyatlar, mantiqiy topshiriqlar va ijodiy vazifalardan foydalanish o'quvchilarning aqliy faolligini oshiradi. Ta'lim jarayonida interaktiv metodlarning qo'llanilishi kreativ fikrlashni rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. "Aqliy hujum", "klaster", "loyiha asosida o'qitish", "rol o'ynash", "muammoli ta'lim" kabi metodlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini kuchaytiradi va ularni yangi g'oyalar ishlab chiqishga undaydi. Bunday yondashuvlar o'quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. O'qituvchining roli kreativ fikrlashni shakllantirishda juda muhimdir. O'qituvchi o'quvchining fikrini qo'llab-quvvatlashi, uni rag'batlantirishi va har bir g'oyaga hurmat bilan yondashishi kerak. Tanqidni to'g'ri yo'naltirish, xatoni o'rganish vositasi sifatida qabul qilishga o'rgatish ijodiy muhitni shakllantiradi.

O'qituvchi tomonidan yaratilgan ijobiy psixologik muhit o'quvchilarda erkin fikrlash va tashabbuskorlikni kuchaytiradi. Maktab psixologi ham kreativ fikrlashni rivojlantirish jarayonida muhim o'rin tutadi. Psixolog o'quvchilarning individual xususiyatlarini o'rganib, ularning ijodiy salohiyatini aniqlaydi va rivojlantirishga qaratilgan treninglar, mashg'ulotlar hamda psixologik o'yinlar tashkil etadi. Guruhiy ishlar, kommunikativ mashqlar va ijodiy topshiriqlar o'quvchilarning o'zaro hamkorlikda fikrlashini kuchaytiradi. O'quvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirishda oilaviy muhit ham katta ahamiyatga ega. Ota-onaning bolaga nisbatan qo'llab-quvvatlovchi munosabati, uning fikrini tinglashi va mustaqil qaror qabul qilishiga imkon berishi ijodiy salohiyatni oshiradi. Aksincha, doimiy cheklovlar va tanqidlar bola fikrlash erkinligini kamaytiradi. Shuningdek, zamonaviy ta'limda raqamli texnologiyalardan oqilona foydalanish ham kreativ fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Onlayn platformalar, ta'limiy ilovalar va raqamli resurslar o'quvchilarga mustaqil izlanish, loyihalar yaratish va yangi bilimlarni kashf etish imkonini beradi. Biroq bu jarayon nazorat va maqsadli yo'naltirishni talab qiladi. Umuman olganda, kreativ fikrlashni rivojlantirish murakkab, ko'p omilli jarayon bo'lib, u psixologik, pedagogik va ijtimoiy shart-sharoitlarga bog'liqdir. O'quvchilarda ijodiy fikrlashni shakllantirish uchun motivatsiya, qulay psixologik muhit, interaktiv ta'lim

metodlari va qo‘llab-quvvatlovchi munosabat tizimi uyg‘un holda ishlashi zarur. Bu esa ularning kelajakda mustaqil, ijodkor va raqobatbardosh shaxs bo‘lib yetishishiga zamin yaratadi.

O‘quvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirish bugungi ta’lim tizimining eng muhim va dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki kreativ fikrlash nafaqat bilimlarni o‘zlashtirish, balki ularni amaliyotda qo‘llash, yangi g‘oyalar yaratish va muammolarga noodatiy yondashuv topish imkonini beradi. Bu esa o‘quvchilarning intellektual salohiyatini oshirib, ularni mustaqil fikrlovchi, tashabbuskor va ijodkor shaxs sifatida shakllantiradi. Kreativ fikrlashning rivojlanishiga ichki motivatsiya, emotsional barqarorlik, qulay psixologik muhit hamda o‘qituvchi va psixologning to‘g‘ri pedagogik yondashuvi muhim ta’sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, interaktiv metodlardan foydalanish, erkin fikr bildirishga sharoit yaratish va o‘quvchini qo‘llab-quvvatlash ijodiy salohiyatni faollashtirishda katta ahamiyatga ega. Shuningdek, oilaviy muhit ham kreativ fikrlashni shakllantirishda muhim omil bo‘lib, ota-onaning farzandga nisbatan e’tiborli va qo‘llab-quvvatlovchi munosabati uning mustaqil fikrlashiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Raqamli texnologiyalardan to‘g‘ri va maqsadli foydalanish esa o‘quvchilarning ijodiy izlanishlarini yanada kengaytiradi. Kreativ fikrlashni rivojlantirishda maktab, oila va psixologik muhitning o‘zaro hamkorligi juda muhimdir. Ushbu omillar uyg‘unligi o‘quvchilarda ijodkorlikni shakllantirib, ularni zamonaviy jamiyat talablariga javob beradigan barkamol shaxslar etib tarbiyalashga xizmat qiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, kreativ fikrlash o‘quvchilarning intellektual rivojlanishida muhim o‘rin tutadi. U nafaqat bilimlarni samarali o‘zlashtirishga, balki kelajakda muvaffaqiyatli shaxs sifatida shakllanishga ham yordam beradi. Shu sababli ta’lim jarayonida kreativ fikrlashni rivojlantirishga alohida e’tibor qaratish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. To‘xtayeva M.X. O‘smirlar psixologiyasi va tarbiya masalalari. – Toshkent: Ma’naviyat, 2020.

2. Андреева Г.М. Социальная психология. – Москва: Аспект Пресс, 2019.
3. Немов Р.С. Психология. – Москва: Владос, 2018.
4. Turdiyev N.Sh. Axborot texnologiyalari va media madaniyat. – Toshkent: Innovatsiya, 2022.
5. UNESCO. Digital Learning and Child Well-Being Report. – Paris, 2023.
6. World Health Organization. Public Health Implications of Excessive Screen Use Among Children and Adolescents. – Geneva, 2022.
7. Internet ma'lumotlari